

Nataša Podgoršek, **Slovensko-hrvaška vzajemnost. Zgodovina slovensko-hrvaških političnih odnosov v drugi polovici 19. stoletja (1848–1903)**. Maribor : Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča v Mariboru, 2009. 286 str.

Aktualnost slovensko-hrvaških odnosov težko zanikamo. V zgodovinopisju je bilo raziskovanje slovensko-hrvaških odnosov zapostavljeno, na račun raziskovanja srbsko-hrvaških odnosov, čeprav je bila jugoslovanska ideja prevladujoča med slovenskimi politikami, kot ugotavlja avtorica (str. 13). Danes je jugoslovanska ideja preživeta, a slovensko-hrvaški odnosi so (še vedno) aktualni. Avtorica dr. Nataša Podgoršek raziskuje obdobje, ko so slovenski (in hrvaški) politiki, narodni buditelji in kulturniki medsebojne povezave šele vzpostavljali, o njih razmišljali, pisali, razpravljali in jih goreče zagovarjali.

Knjiga nas spomni, da so odnosi med narodi stvar sodobnosti. Slovencev pred dobrimi sto leti ni bilo na političnem zemljevidu; kot narod so se šele konstituirali. Neizogiben, sestavni del tega je bilo vzpostavljanje odnosov do sosedov, »zunanjepolitična strategija«. In tako kot narodi niso večni, je podobno z (geo)političnimi zaveznitvi, koalicijami in ideološkimi premisami na katerih so utemeljena. In ker vsak odnos zajema več subjektov, ni enoznačen, enostranski, monopol ene strani.

Na to nas opozori avtorica, ki razišče začetek, nastanek in razvoj slovensko-hrvaških političnih stikov, vzajemnosti, v dobrega pol stoletja. Temo raziskuje kronološko, »linearno«, evolutivno; v 25 poglavjih (zadnje je sklep) nas vodi od začetkov slovensko-hrvaških stikov, od marčne revolucije leta 1848, do začetka 20. stoletja, do leta 1903, ko je prišlo do upora proti režimu bana Khuen-Hédérvaryja na Hrvaškem (str. 265–272). Glede na cilje je razumljiva tudi metodologija; avtorica ne izpostavlja nekega teoretskega okvira, ne predpostavlja ampak se osredotoči na vire, ki jih večkrat navaja neskrajšane.

Ker monografija pokriva obdobje več kot 50 let, je primeren tudi tok pripovedi; je počasen, »nespektakularen«, tako da ustreza heterogeni vsebini: od prvih stikov po marčni revoluciji med letoma 1848–1849, preko kulturnih odnosov v času neoabsolutizma, do sodelovanja slovenskih in hrvaških poslancev v državnem zboru na Dunaju, do pogledov in zamisli glede povezovanja s Hrvati, ki sta ga imeli prevladujoči politični usmeritvi na Slovenskem, do problematike, ki je ovirala sodelovanje, ko je vzajemnost večkrat iz višav idealističnega zanosa trčila ob interese »realpolitike«. Avtorica je raziskala tudi sodelovanje med slovenskimi in hrvaškimi politikami v Istri, ki je bilo »posebej intenzivno« (str. 192). Pogojevala ga

je politična deprivacija in ekonomska odvisnost Slovencev in Hrvatov od Italijanov (str. 194–199). Tukaj so opazne paralele glede narodnostnega položaja Slovencev v Istri s tistim na Spodnjem Štajerskem. Takšne raziskave so koristne zaradi možnosti medsebojnih primerjav raziskovalnih spoznanj, kar je ena izmed glavnih zahtev sodobnega zgodovinopisja.

Kot je ugotovil že akademik dr. Melik, so ideje o povezovanju, združevanju, vzajemnosti Jugoslovanov oziroma Slovanov »nastale iz občutka majhnosti, ogroženosti, strahu pred osamljenostjo«. (Vasilij Melik, v *Slovenci in Država*, Ljubljana 1995, str. 70).

Podobno ugotavlja avtorica; piše, da so koncepcije južnoslovanskih povezav leta 1848 nastale predvsem kot odgovor na vprašanje, kakšen naj bo odnos Slovencev do Nemčije oziroma do volitev v frankfurtski parlament. Strah pred nemškim »Drang nach Osten« oziroma v Primorju pred Italijani, je pogojeval razmišljanja oziroma koncepcije glede slovensko-hrvaške vzajemnosti, čeprav so bile v ozadju tudi politične kalkulacije (npr. o razpadu monarhije, str. 68). Narodna ogroženost od (pre)močnih sosedov, kratenje političnih pravic in ekonomska odvisnost, so pogojevale koncepcije glede slovensko-hrvaških povezav; vzroki zanje so ostali v obdobju, ki ga obravnava avtorica, večinoma isti, spreminjali so se le koncepcije, ki so se prilagajale glede na okoliščine, politične programe, tudi osebne preference posameznikov, čeprav je večinoma šlo za »jugoslovanski okvir«. (Prim. str. 25–26, 80–81, 82, 84, 97–98).

Tako kot so bile pomembne idejne platforme, na katerih so temeljile koncepcije o povezovanju s Hrvati oziroma Južnimi Slovani, so bile pomembne tudi idejne (ideološke) osnove političnih strank, ki so realizirale politiko vzajemnosti. Avtorica ugotavlja, da so na politične odnose med Slovenci in Hrvati, bolj kot spremembe v monarhiji, vplivale notranjepolitične spremembe na Slovenskem in Hrvaškem, tj. moč političnih strank, koalicijske povezave itd. (str. 170). Problematiki je avtorica posvetila več poglavij; za stališča hrvaške politike npr. ugotavlja, da so se Hrvati zavzemali za zvezo s Slovenci, vendar, da je iz njihovih izjav in člankov razbrala več samozavesti. »Ne morem se znebiti občutka, da so Slovenci v združitvi s Hrvaško gojili nek romantični mit o združitvi dveh bratov, ki sta bila v preteklosti nasilno ločena (dualizem) zdaj pa se mlajši brat (Slovenija) vrača v naročje starejšega (Hrvaška), ki ga bo obvaroval vsega huđega. Na drugi strani pa se mi zdi, da so hrvaški politiki in drugi, ki so soustvarjali politiko, precej bolj realno gledali na položaj Slovencev in na slovensko-hrvaške politične odnose, predvsem pa so bili bolj samozavestni ... « (str. 191–192).

Spremljevalni pojav slovensko-hrvaške vzajemnosti so bila, poleg političnih sestankov in shodov razna srečanja, proslave in množični shodi, ki so v dobi pred elektronskimi mediji predstavljali osnovno sredstvo politične agitacije. Ravno zaradi arhaičnosti besedja, patetičnosti in brezvsebinskosti fraz, zdravic, napitnic in govorov, nam poročila s teh manifestacij pričajo, da je bila ideja slovensko-hrvaškega sodelovanja (za)mišljena resno in da je vanjo večina verjela, čeprav je šlo večinoma za manifestacije, ki so, če parafraziramo nek hrvaški časnik, bolj sledile »srcu kot razumu« (str. 49). A ravno zato, ker so uspele vzbuditi čustva

množic, so bile pomembne; intelekt namreč vselej potrebuje skandiranje, »srčno« podpora množic.

Nenazadnje so, kot v vsakem odnosu, tudi slovensko-hrvaško vzajemnost zaznamovali spori, pomisleki in vprašanja, ki so ostala brez odgovorov. Problemi so se najprej pojavili pri temeljnem komunikacijskem sredstvu, ki je naše osnovno razumevanje in pojmovanje sveta, pri jeziku. Leta 1857 so npr. v *Novicah* objavili prevod nekega Karadžičevega spisa, v katerem je trdil, da so Hrvatje iz Zagreba, Varaždina, Križevcev in okolice zaradi jezika, ki da je prehod iz kranjskega v srbski, Slovenci. Zapis je, logično, razburil Hrvate, še bolj pa to, da ga je podprl Ferdo Kočevar – Žavčanin. Vendar je takšne radikalne teze večina Slovencev zavračala (str. 33–34). Na zgledu vidimo, da so nekatere koncepcije, ki so izvirale iz 19. stoletja, doživele reinkarnacijo kasneje; mestoma so povzročile tudi tragične posledice. V obdobju med letoma 1848–1903 je šlo, kljub vsemu, le za benevolentno in akademsko razpravljanje politikov, kulturnikov, slavistov. Razvidno pa je, da je kontinuiteta ne le političnih ampak tudi jezikovnih, kulturnih in še kakšnih koncepcij na Balkanu dolga, »globoka« in intenzivna.

Glede bistva slovensko-hrvaških odnosov med letoma 1848–1903 lahko zapišemo, da so, ne glede na vzajemnost in intenziteto, ki je bila impresivna, čeprav je danes pozabljena, ostala brez odgovora vprašanja, ki si jih je Ivan Hribar zapisal kot izhodišča, o katerih bi razpravljali na sestanku slovenskih in hrvaških politikov, enkrat v letu 1894: »1. Ali lahko Slovenci na temelju hrvaškega državnega prava težijo k zedinjenju s Hrvaško? (...) 2. Ali bi združitev slovenskih dežel s Hrvaško bilo za Slovence privlačno z narodnogospodarskega stališča? 3. Kako bi se naj delovalo, da bi se Hrvati in Slovenci čim bolje spoznali in da se en na drugega navežejo?« Povedno je, da do sestanka ni prišlo (str. 179).

Marko Žuraj